

STRUČNÝ KOMENTÁŘ

Letošní publikace přináší výsledky jedenáctého ročníku výběrového šetření *Životní podmínky* zaměřeného na sociální a ekonomické podmínky českých domácností, které proběhlo na jaře 2015 a mapovalo situaci v roce 2014 a v době dotazování. Hlavní výsledky se týkají příjmů – jejich výše a složení. Mezi další tradiční výstupy dostupné v této publikaci patří podíl osob ohrožených příjmovou chudobou či žijících v určitém materiálním nedostatku.

Průměrné čisté příjmy domácností meziročně vzrostly ze 153,3 tis. Kč na osobu v roce 2013 na 157,6 tis. Kč v roce 2014, tedy o 2,8 %. Příjmy rostly jak nominálně, tak reálně, tzn. domácnosti si za ně mohly více koupit. Z hlediska postavení osoby v čele domácnosti se zvýšily příjmy všem skupinám domácností. Čisté roční příjmy domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním činily 185,9 tis. Kč na osobu, tedy o 5 tisíc Kč (o 2,8 %) více než v roce 2013. Růst zaznamenaly také příjmy domácností zaměstnanců s nižším vzděláním, které v průměru dosáhly 140,0 tis. Kč čistého na osobu za rok, tedy o 3,0 % více než v roce 2013. Růst příjmů těchto domácností byl nejvyšší. Naopak nejpomaleji rostly průměrné čisté roční příjmy domácnostem samostatně činných, a to o 1,2 %. Jejich průměrné čisté roční příjmy na osobu dosáhly v roce 2014 172,5 tis. Kč. Příjmy v domácnostech nepracujících důchodců a nezaměstnaných rostly shodným tempem – zvýšily se o 2,6 %. Průměrné čisté příjmy domácností nezaměstnaných dosáhly 76,7 tis. Kč na osobu a 142,8 tis. Kč na osobu v domácnostech nepracujících důchodců.

Zlepšení finanční situace domácností se odrazilo i na tom, jak domácnosti vycházely se svými příjmy. Zatímco v roce 2014 vycházelo se svými příjmy s velkými obtížemi nebo s obtížemi 31,2 % domácností, v roce 2015 to bylo pouze 27,3 % domácností. Nejvyšší podíl domácností, které se svými příjmy vycházely s velkými obtížemi nebo s obtížemi zůstává, i přes velký meziroční pokles, u domácností nezaměstnaných. Se svými příjmy vychází s velkými obtížemi nebo s obtížemi dvě třetiny (65,8 %) z nich, což je oproti roku 2014 o 13,6 p. b. méně. Naopak snadno či velmi snadno se svými příjmy vycházela necelá desetina (9,5 %) českých domácností, tedy o 0,9 p. b. více než v předchozím roce. Nejvyšší nárůst podílu domácností, které se svými příjmy vycházely snadno či velmi snadno byl zaznamenán v domácnostech nepracujících důchodců (o 2,4 p. b.) a samostatně činných (o 2,3 p. b.). Snadno nebo velmi snadno se svými příjmy vycházelo 15,3 % domácností samostatně činných, 13,2 % domácností zaměstnanců s vyšším vzděláním, 8,2 % domácností důchodců bez ekonomicky aktivních členů, 4,2 % domácností zaměstnanců s nižším vzděláním a 2,4 % domácností nezaměstnaných.

Náklady domácností na bydlení se v důsledku nižších výdajů za energie (elektřinu, plyn, teplo) ve srovnání s předchozím rokem mírně snížily a činily v průměru 5 540 Kč na domácnost a měsíc. Podíl příjmů, které domácnosti v roce 2014 vynakládaly na bydlení, se meziročně již druhým rokem mírně snížil (z 18,3 % na 17,7 %), a to zejména v důsledku růstu příjmů domácností. S tím souvisí i zlepšení vnímání nákladů na bydlení jako zátěže rodinného rozpočtu. Zatímco v roce 2014 představovaly náklady na bydlení velkou zátěž pro 27,2 % domácností, v roce 2015 tak uvedlo jen 24,3 % domácností. Podíl domácností, které nepovažovaly náklady na bydlení za zátěž, se oproti tomu zvýšil, a to z 8,9 % na 9,9 %.

Nejvyšší podíl na čistých příjmech domácností představují náklady na bydlení v domácnostech nezaměstnaných, kde výdaje na bydlení tvoří dvě pětiny (40,5 %) jejich příjmů. Zároveň 60,8 % těchto domácností náklady na bydlení vnímá jako velkou zátěž rodinného rozpočtu. Pro třetinu (34,9 %) domácností nezaměstnaných představují náklady

na bydlení určitou zátěž a pouze 4,3 % těchto domácností náklady na bydlení nepovažuje za zátěž. Jako velkou zátěž rodinného rozpočtu vnímá náklady na bydlení taktéž nadprůměrný podíl domácností zaměstnanců s nižším vzděláním (29,0 %) a domácností nepracujících důchodců (27,0 %).

Míra ohrožení příjmovou chudobou, která se počítá jako podíl osob žijících v domácnostech, jejichž příjem je nižší než stanovená hranice ohrožení příjmovou chudobou, dosáhla v roce 2015 úrovně 9,7 %. Hranice ohrožení příjmovou chudobou je určena jako 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu domácnosti a zohledňuje velikost a složení domácnosti. Aby domácnost jednotlivce v roce 2015 nespadla pod hranici ohrožení příjmovou chudobou, musel být její čistý měsíční příjem vyšší než 10 220 Kč, domácnost dvou dospělých musela mít příjmy vyšší než 15 330 Kč/měsíc, rodič s dítětem do 13 let musel mít více než 13 286 Kč měsíčně a partnerský pár se dvěma dětmi do 13 let 21 461 Kč.

Počet osob žijících v domácnostech s příjmy pod hranicí ohrožení příjmovou se dlouhodobě pohybuje na úrovni 9 % až 10 % a ani rok 2015 tak nevybočuje z tohoto intervalu. Z dlouhodobého hlediska jsou nejvíce ohroženými skupinami nezaměstnaní, neúplné rodiny s dětmi a rodiny se třemi a více dětmi. Podíl osob, jejichž převažující ekonomickou aktivitou v průběhu roku 2014 byla nezaměstnanost, a které byly ohrožené příjmovou chudobou, dosáhl v roce 2015 téměř poloviny (48,7 %). Osob z neúplných rodin s dětmi byla příjmovou chudobou ohrožena více než třetina (34,4 %) a osob z rodin se třemi a více dětmi čtvrtina (25,1 %).

Celková míra materiální deprivace vyjadřující podíl osob, jejichž domácnosti si z finančních důvodů nemohly dovolit některé věci, služby či požitky, se ve srovnání s předcházejícím rokem snížila. Podíl osob žijících v domácnostech, které postrádaly nejméně 3 položky z 9 sledovaných, se oproti předchozímu roku snížil z 16,4 % na 13,4 %. Podíl těch, jejichž domácnostem chyběly 4 a více položek, činil 5,6 %, tedy o 1,1 p. b. méně než v roce 2014. Podobně jako u míry ohrožení příjmovou chudobou patří mezi nejvíce deprivované nezaměstnaní (24,4 %), osoby z neúplných rodin s dětmi (16,2 %) a osoby z rodin se třemi a více dětmi (9,1 %).

Na zlepšení finanční situace domácností poukazují i snižující se podíly domácností, které si z finančních důvodů nemohou dovolit zaplatit dovolenou všem členům domácnosti, jíst maso alespoň každý druhý den, dostatečně vytápět svůj byt či zaplatit neočekávaný výdaj ve výši několika tisíc korun (v roce 2015 to bylo 9 700 Kč). Podíl domácností, které si nemohly dovolit zaplatit dovolenou, poklesl z necelých dvou pětin (37,3 %) v roce 2014 na necelou třetinu (32,4 %) v roce 2015, tj. téměř o pět procentních bodů. K obdobnému poklesu došlo u podílu osob, jejichž domácnosti si nemohly dovolit zaplatit neočekávaný výdaj, a to ze 40,8 % v roce 2014 na 36,0 % v roce 2015. Zatímco v roce 2014 žilo v domácnostech, které měly problém s některými platbami (nájem, platby za energie, splátky půjček na bydlení či jiné splátky) 6,1 % osob, v roce 2015 to bylo jen 4,6 % osob.